

ISTOTNY (98) *ai*

istotny (97), **istotni** (1) *ConPiotr* 32.

o jasne.

sg m N istotny (8). ◊ *G* istotn(e)go (1). ◊ *A* istotny (1). ◊ *I* istotnym (3). ◊ *L* istotnym (2). ◊ *f N* istotną (11). ◊ *G* istotn(e)j (4). ◊ *A* istotną (14). ◊ *I* istotną (4). ◊ *L* istotn(e)j (1). ◊ *n N* istotn(e) (7). ◊ *G* istotn(e)go (5). ◊ *A* istotné (17); -é (11), -(e) (6). ◊ *I* istotnym (3). ◊ *L* istotnym (3). ◊ *pl N m pers* istotni (1). *subst* istotné (2). ◊ *G* istotnych (5). ◊ *A subst* istotn(e) (3). ◊ *I f* istotnymi (1). *n* istotn(e)mi (1). ◊ *L* istotnych (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z tych samych przykładów) i XVIII w.

1. *Rzeczywisty, prawdziwy, faktyczny, niewątpliwy, niesfałszowany; realis Mącz (69)* : aby ivz tego/ istotna Execucia na ten czas bela. *ComCrac* 14; *Caftellan* onego powiatu wktorem ludzie cziągną ma pilnie opatrzać wedlug ftatutu ktorego ma bydź yftothnie wypelnienie wewffithkiem. *ConPiotr* 32; tego niektorzy/ krom wfze^{mv} piłma świętego za iftotną rzecz nauczaią. *MurzNT* 199, 81; *KwiatKsiąż* I3v; *Mącz* 353d; [*Pan nasz*] iftotne fwiadectwo dawa o niełmiertelności twoiey *RejAp* 177v; *GórnDworz* X8, L16v, Mm4v, Mm6; wodá wedle iftotnego dołwiadczenia/ nie może fie odmienić w przyrodzoney iftności fwoiey *RejPos* 153v, 197v, 222v, 265, 333v; on párgámin nie był proftym párgáminem/ ále był iftotnym przywileiem / gdy do niego pieczęć przyłożono y ręką podpifáno *RejZwierc* 197v; *Oczko* 30v; *StryjKron* 59; *ReszPrz* 11; Pan ma co tydzień wiedzieć o Száfárfkich wydatkách: bo fie tak łácwiey w vtrátách obaczy/ y wfpomni iefli regeftr iftotny. *GostGosp* 154; *LatHar* 346; Spráwiedliwość iftotna, á nie poczytána. *WujNT* 702 *marg*, 692; *WysKaz* 32; nic niewwymuiąc y przerzeczonych Zamków y Miałt przerzeczonému Naiáfnieyfzému Pánu Królowi/ y królestwu Polłkiému/ [...] iftotne/ wolné/ y niezátrodnioné zdác dzierzenie [*effectualem, liberalem et expeditam tradere possessionem JanStat* 881]. *SarnStat* 1101; Y iuz mu przerzeczony A. dał y dáie od tego czáfu w przerzeczoné dobrá E. iftotné wwiázánié y dzierzenie rzeczné [*realem intromissionem et actualem possessionem JanStat* 448] *SarnStat* 1254, 606, 663, 685, 935, 1102 (13); *VotSzl* E.

W charakterystycznych połączeniach: istotną (-e) dzierzenie, egzekucya, rekognicyja, rzecz (3), sprawa, wwiązanie (8).

Wyrażenia: »dowod istotny« (1): v nas Polaków Kázimiérz Wielki/ tego [*sławy legislatorów*] nam iefł dowodem iftotnym *SarnStat* *3.

»istotna prawda« [*szyk 6 : 1*] (7): tho iefł wfzytko iftotna prawdá co nam tu ná piłmie fwoim zołtáwić raczył. *RejAp* 189v, 190; *GórnDworz* Ff2; *RejPos* 325; *StryjKron* 462; *KolakSzczęśl* B2v; *PowodPr* 40.

Zestawienia: »istotny list« = *zobowiązanie piśmienne (1)*: álełmy Cyrography bráli á iftotne lifty od fwiátá/ ná odpufzczenie grzechow fwoich *RejPos* 234v.

»istotna rzecz« = *przywilej (1)*: bierze [*człowiek*] zaráz y cyrograph y Páná iftotną rzecz ktora iefł ná cyrographie nápiłána. *RejZwierc* 198.

Szeregi: »cyrograf i istotny list« (1): *RejPos* 234v cf *Zestawienie*.

»istotny i gruntowny« (1): Kronika Polfka Litewfka [...] Y rozmaíte przypadki woienne y domowe [...] Według iftotnego y gruntownego zniefienia pewnych dowodow z rozmaitych HiŃtorikow [...] nápiŃána *StryjKron kt*.

»istotny a nieodmienny« (1): iuż moŃe pewnie á nieomylnie ift być/ z onych iftotnych á nieodmiennych obietnic iego/ iż mu [...] fã odpuŃczony grzechy iego. *RejPos* [310]v.

»istotny a nieomylny« (3): to iftotna á nieomylna obietnicá ieft iego/ y Ńwiętych Prorokow iego *RejPos* 222, 286v, 325.

»pewny a (i) istotny« [szyk 6 : 2] (8): Trzeci Ńtopieñ ieft odkazánie v kogo dŃugow iáŃnych pewnych/ á iftotnych/ ktore teŃ miáŃto fantu wedle Práwá máiá być poczytáne. *GroicPorz* dd; *RejAp* 190; *RejPos* 257, 277v, 333, [352]v; Zátym polewa ie trzy kroć Ńwięthá wodá krztowá/ álbo ie trzy kroć narza/ w imię Oycá/ y Syná/ y Duchá S. A to ieft pewny á iftotny Krzeft. *KarnNap* C; [historykowie] z pewney y iftotney rzeczy/ rzecz iftotná prowadzá *StryjKron* 59.

»prawdziwy, (a) istotny« [szyk 6 : 1] (7): *RejPos* 89v; tenŃe to koŃcioł podaŃ y pokazaŃ/ ktore piŃmo miedzy ták wielá inŃzych odrzuconych mamy mieć zá prawdziwe iftotne piŃmo/ zá prawdziwá iftotná Ewángeliá *ReszPrz* 11, 11 [2 r.], 14; *SarnStat* 72.

»prawy a istotny« (1): á gdy wynálaŃz práwá/ á iftotná dŃugoŃ Ńtopy /[...] doŃzedŃ miáry wŃzytkiego ciáŃá *Górndworz* V4.

WyraŃenie przyimkowe: »w istotnej prawdzie« = *w rzeczywistoŃci* (1): A InadŃ w tákowym Ńporze/ á popráwowániu moiey rzeczy/ naydzie Ńie tá doŃkonáŃoŃ dworney pániey/ ktora ieft w iftotney prawdzie. *Górndworz* V3.

2. *teol. W polemikach religijnych dotyczácych gŃównie Sakramentu OŃtarza, Trójcy Ńwiętej (a ŃzczegŃlnie natury Chrystusa) odpowiednik terminów łaciŃskich „essentialis”, „substantialis”, „exsistentialis”; substantialis Cn (29) :*

a. *Essentialis, substantialis (25) :* InŃze rzeczy opuŃzczám/ o Bogu pod troiákiem obrázem/ [...] o Bogu Iftotnym/ y perŃonálnym *GrzegRózn* [H4]v; *RejPosWiecz*³ [97]; z iftotnych rzeczy/ ktŃre Pan zoŃtáwiŃ figury podŃiáŃáno. *BialKat* 294, c3v, 181 [2 r.], 348v, 361; *WujJudConf* 256v; Syn/ [...] ieft iáŃnoŃ chwaŃy/ y ŃlŃwo iftotne ktore byŃo ná poczátku v Bogá *SkarJedn* 282, 279; *SkarŃzyw* 278; *ReszPrz* 58, 91.

W poŃlúczeniu szeregowym (1): trzy perŃony prawdziwe/ żywé/ y iftotné/ fã ónym iednym Bogiem práwym/ y nierozdŃzielnym *BialKat* 201.

W przeciwŃstawieniu: »niefigurowany, ale istotny« (1): prawdziwe ieft ciáŃo ChryŃtuŃowe w Sákrámenćie: niefigurowáne/ ále iftotne w rzeczy Ńamey/ y prawdzie *SkarŃzyw* 91.

Szeregi:»caŃy a istotny« (1): Drudzy záŃieŃ powiádaia/ iż pod obiémá częŃciámi fákrámentu tego/ to ieft/ w chlebie á w winie/ ieft caŃy á iftotny KryŃtus. *RejPos* 88v.

»prawdziwy, (a, i) istotny« [szyk 3 : 1] (4): *BialKaz* M4; *ReszPrz* 76; *LatHar* 228; choć w Sákrámenćie ciáŃo PáŃŃkie ieft nieiákiem duchownym obyczáiem: wŃzákte przećie ieft iftotne y prawdziwe ciáŃo. *WujNT* 620.

»istotny, (a) prawy« [szyk 1 : 1] (2): Drudzy powiádaia/ iż ieft ten chleb á tho wino przez poŃwiáczánie práwym á iftotnym ciáŃem/ y práwá iftotná krwiá *RejPos* 88v.

»sakramentalny i istotny« (1): Toć nie o duchownym pożywaniu/ iáko wy powiedacie/ ále o íákrámeⁿtálnym y íftotnym Pan mowi *WujJud* 172.

»żywy i istotny« (1): Ieden ieft y tenże Duch S. żywy y íftotny/ który zówždy z Oycem y z Synem ieft. *SkarŻyw* 278.

b. *Exsistentialis* (4) : ále też nie mowi [*Jan*] o żadnym íynu przed wieki wízyftkimi vrodzonym: áni też o iákim íftotnym/ á iákoby íielefnym iego z niebá z ítápieniu. *CzechRozm* 27.

Wyrażenie: »istotna bytność« [*szyk 1 : 1*] (2): *BiałKat* 338; Iákołz ták pewnie ieft/ á nie ináczey/ ieftli idzie o íftotną bytność ie^{go} [*Chrystusa*] przed wízemi rzeczámí. *CzechRozm* 37.

Szereg: »istotny i skuteczny« (1): (*marg*) Dwá przednieyíze błędy o przedwiecznym íynu Bożym. (-) Iedná [*duma*]/ o íftotnym y íkuteczny przedwiecznym z íftności/ lub rodzenia/ lub wyícia *CzechEp* 254.

Synonimy: 1. *cały, czysty, gruntowny, nieomylny, niewątpliwy, pewny, prawdziwy, prawy, rzeczny, rzeczywisty.*

Cf **ISTNY, ISTY, JEDNOISTOTNY**

WG